

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 443

Gospodarka przestrzenna XXI wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-604-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Hanna Adamiczka, Bartosz Adamiczka: Rozwój, odrzucenie, powrót – fazy interakcji miasto-rzeka w kontekście Wrocławia / Development, rejection, return – phases of city-river interaction in the context of Wrocław	11
Krystian Banet, Sylwia Rogala: Znaczenie współpracy miast i gmin w kreowaniu efektywnych systemów transportowych w odpowiedzi na zjawisko <i>urban sprawl</i> / Importance of cooperation between cities and communes in creating effective transportation systems as an answer to negative effects of urban sprawl	23
Maria Czarnecka: Wrocław, Elbląg, Legnica – różne sposoby odbudowy zabytkowych centrów / Wrocław, Elbląg, Legnica – different ways of revitalization of historical centres.....	33
Niki Derlukiewicz, Anna Mempel-Śnieżyk: Realizacja inwestycji w formie partnerstwa publiczno-prywatnego – aspekt teoretyczny / Implementation of investment in the form of public-private partnership – theoretical aspect.....	46
Adam Drobnik, Monika Janiszek, Klaudia Plac: Zielona gospodarka i zielona infrastruktura jako mechanizmy wzmacniania gospodarczo-środowiskowego wymiaru prężności miejskiej / Green economy and green infrastructure as mechanisms for strengthening of economic-environmental dimension of urban resilience	57
Dariusz Gluszczyk: Regionalny Fundusz Kapitałowy – ujęcie koncepcyjne / Regional Capital Fund – conceptual approach	70
Blanka Gosik, Maria Piech: Rola centrum handlowego w procesie gentryfikacji miast / The role of the shopping centre in the process of urban gentrification	79
Adam Sebastian Górski: Znaczenie partycypacji społecznej w procesie rewitalizacji / Importance of social participation in a revitalisation process.....	89
Julia Jachowska: Społeczne skutki gentryfikacji – studium przypadku poznańskiego osiedla Jeżyce / Social consequences of gentrification – case study of Poznań settlement Jeżyce	94
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Budżet obywatelski w Polsce. Analiza porównawcza Łodzi i Poznania / Participatory budgeting in Poland. Comparative analysis of Łódź and Poznań	103

Beata Kisielewicz: Miejsce wojewódzkich zintegrowanych inwestycji terytorialnych w regionalnych programach operacyjnych 2014-2020 / Provincial Integrated Territorial Investment in Regional Operational Programmes 2014-2020.....	115
Andrzej Klasik, Jerzy Biniński: Terytorialny foresight strategiczny. Refleksja metodologiczna / Territorial strategic foresight. Methodological reflection.....	124
Natalia Konopinska: Oddziaływanie polityki spójności na rozwój obszarów górskich na przykładzie regionu Rhône-Alpes / Economic development of the Rhône-Alpes region as an example of implementation of cohesion policy in mountainous areas.....	138
Andrzej Łuczyszyn, Agnieszka Chołodecka: Nierówności i rozwarstwienie społeczne jako dylematy społeczeństwa zdolnego do przetrwania / Inequality and social stratification as dilemmas of the society able to survive ...	152
Monika Musiał-Malago: Przeobrażenia w strefach podmiejskich dużych miast na tle procesów suburbanizacji / Changes in the suburban areas of large cities in view of suburbanization processes.....	164
Dorota Rynio: Rewitalizacja w procesie kształtowania zmian jakościowych funkcjonowania miasta / Revitalisation in a process of forming quality changes of city functioning.....	177
Przemysław Sekuła: Wpływ autostrad na rozwój lokalny – wyniki badań / Impact of highways on local development, research working paper.....	188
Piotr Serafin: Rozlewanie się miast na przykładzie Nowego Sącza w województwie małopolskim / Urban sprawl processes on the example of Nowy Sącz in Lesser Poland Voivodeship.....	204
Iga Solecka, Łukasz Dworniczak: Obywatele kształtują krajobraz miasta. Aspekty przestrzenne i funkcjonalne inicjatyw zgłaszanych w ramach Wrocławskiego Budżetu Obywatelskiego 2013-2014 / Residents shape the landscape of the city. Spatial and functional aspects of initiatives proposed under Participatory Budget of Wrocław 2013-2014.....	220
Andrzej Sztando: Motywacja władz małych miast do planowania strategicznego w świetle terminów przyjęcia i okresów obowiązywania strategii rozwoju / Motivation of small towns authorities to strategic planning in the light of timing of adoption and validity of development strategies.....	232
Jarosław Świdziński, Natalia Karolina Świdzińska: Konsultacje społeczne jako narzędzie współpracy obywateli z samorządem gminnym na przykładzie Olsztyna / Public consultation as a tool of cooperation of citizens with local municipality on example of Olsztyn.....	245
Małgorzata Twardzik: Śródmiejskie galerie i ulice handlowe śląskich miast – konkurencja czy kooperacja? (przykład Katowic) / Shopping centers and	

---

shopping streets in Silesian cities – competition or cooperation? (example of Katowice)	268
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Inteligentne miasto katalizatorem rozwoju regionu? / Smart city – is it a catalyst for regional development?	282
Paula Zawisza: Projekt „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” jako przykład ochrony zabytków w Jeleniej Górze / The “Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” project as an example of protection of historical monuments in Jelenia Góra	292

Wstęp

Przestrzeń jest współcześnie ważnym czynnikiem wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego. Sposób jej zagospodarowania często przesądza o konkurencyjności miejsc i podmiotów. W związku z tym gospodarka przestrzenna na początku XXI wieku odgrywa istotną rolę w rozwoju miast i regionów.

W niniejszej publikacji zostały zaprezentowane różne podejścia do gospodarki przestrzennej w kontekście jej wpływu na rozwój współczesnych miast i regionów. Zebrano w niej wyniki badań i przemyśleń autorów zajmujących się aspektami gospodarki przestrzennej: ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi, prawnymi oraz środowiskowymi. Czytelnik znajdzie tu wiele informacji oraz studia przypadków dotyczące m.in.: rewitalizacji, odnowy i gentryfikacji obszarów zurbanizowanych, budowy zielonej gospodarki i zielonej infrastruktury, wdrażania koncepcji inteligentnych miast, relacji miasto-rzeka. Duży nacisk kładziony jest na zagospodarowanie przestrzeni miejskich na konkretnych przykładach, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji handlowej. Autorzy poruszają także problematykę suburbanizacji i rozlewania się miast oraz ich konsekwencji dla zagospodarowania przestrzennego, nawiązując m.in. do możliwości współpracy międzygminnej w tym zakresie. Kolejny wątek to polityka transportowa oraz wpływ infrastruktury na rozwój lokalny. W publikacji znajdziemy też wyniki badania nastawienia władz małych miast do planowania strategicznego. Autorzy prezentują również zagadnienia partycypacji społecznej i jej roli w kształtowaniu krajobrazu miejskiego, a także opracowania dotyczące: metodologii tworzenia terytorialnego foresightu strategicznego, aspektu teoretycznego partnerstwa publiczno-prywatnego, koncepcji powstawania regionalnych funduszy kapitałowych oraz mechanizmu zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Nie zabrakło artykułów traktujących o polityce spójności i zmniejszaniu nierówności społecznych.

Redaktorzy mają nadzieję, że publikacja, zawierająca nawiązania do nowych koncepcji naukowych oraz liczne studia przypadków, okaże się interesująca. Być może będzie ona inspiracją do dalszych badań oraz zachęci do dyskusji osoby zajmujące się różnymi aspektami gospodarki przestrzennej.

Alicja Zakrzewska-Półtorak, Piotr Hajduga, Małgorzata Rogowska

Paula Zawisza

Uniwersytet Wrocławski
e-mail: paula.zawisza@gmail.com

**PROJEKT „SZLAKIEM WIEŻ WIDOKOWYCH
POGRANICZA POLSKO-CZESKIEGO”
JAKO PRZYKŁAD OCHRONY ZABYTKÓW
W JELENIEJ GÓRZE**

**THE “SZLAKIEM WIEŻ WIDOKOWYCH
POGRANICZA POLSKO-CZESKIEGO”
PROJECT AS AN EXAMPLE OF PROTECTION
OF HISTORICAL MONUMENTS IN JELENIA GÓRA**

DOI: 10.15611/pn.2016.443.24

Streszczenie: Celem pracy jest próba oceny dotychczasowych skutków w zakresie ochrony zabytku, jakim jest Wieża Krzywoustego, oraz utrzymania trwałości projektu „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego”, przy jednoczesnym ukazaniu atrakcyjności obiektu i możliwości wykorzystania jego potencjału przez miasto. W publikacji przeanalizowano przebieg projektu ze szczególnym uwzględnieniem rysu historycznego oraz rewitalizacji wieży, porównano zakładane cele wraz z oceną ich realizacji. Praca ukazuje, iż z początku założenia zostały osiągnięte, jednak po dwóch latach obiekt uległ dewastacji, ponieważ osoby kierujące realizacją projektu nie zapewniły odpowiedniej ochrony zabytku. Po zakończeniu projektu okazało się, iż w jego planie nie zostały uwzględnione późniejsza opieka nad obiektem oraz pomysł odnośnie do jego zagospodarowania, co wpłynęło negatywnie na utrzymanie rezultatów projektu.

Słowa kluczowe: ochrona zabytków, fundusze UE, współpraca miast.

Summary: The aim of this work is to try to assess stability of the effects of the “Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” project on preservation of Wieża Krzywoustego. This paper also shows the attractiveness of the monument and possibilities to use its potential. In this work the course of the project was analysed and a comparison was made between the aims of the project and its actual effects. A short history of the tower was also included. This paper shows that the goals have been accomplished. However, two years later the tower was devastated due to lack of proper protection. After the project was completed, it turned out that the necessity of protection and utilisation of the building were not taken into account.

Keywords: protection of monuments, EU funds, cooperation of towns.

1. Wstęp

Projekty finansowane ze środków Unii Europejskiej od wielu lat umożliwiają rewitalizację zabytków oraz zacieśnianie współpracy między miastami. Przykładem takiego założenia miał być projekt „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego”. Niestety, przykład tego projektu pokazuje, że pewne niedociągnięcia powstałe przy planowaniu projektu, zwłaszcza w zakresie utrzymania jego rezultatów, mogą po realizacji inicjatywy nie spełniać wcześniejszych założeń.

Jelenia Góra jest miastem o dość długiej historii prowadzenia projektów w zakresie ochrony zabytków we współpracy z miastami z innych krajów, finansowanych ze środków unijnych. Niemal od początku obecności Polski w Unii Europejskiej miejscowość angażowała się w różnego rodzaju inicjatywy podejmowane wraz z Czechami oraz Saksonią, przykładami mogą być projekty realizowane w ramach INTERREG III A. Projekt będący tematem tego artykułu był realizowany dzięki Programowi Operacyjnemu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska–Rzeczpospolita Polska 2007-2013 w trakcie okresu programowania 2007-2013, którego założeniem było wsparcie rozwoju społeczno-gospodarczego na przygranicznym terenie polsko-czeskim wyrażające się w umacnianiu jego konkurencyjności i spójności, a także propagowaniu partnerskiej współpracy jego mieszkańców z nastawieniem na regionalne i lokalne inicjatywy o mniejszym zakresie i o znaczeniu transgranicznym [Euroregion Polska-Czechy...].

2. Opis i przebieg projektu

Projekt „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” był przygotowany w równym stopniu przez stronę czeską, jak i polską, miały one wspólny udział w procesie tworzenia propozycji inicjatywy. Partnerzy odbyli trzy spotkania, w trakcie których ustalili plan realizacji, podział obowiązków oraz udział w finansowaniu w określonych działaniach [Urząd Marszałkowski...]. Całkowita wartość projektu stanowiła kwotę 330 984,00 euro, z czego przyznane dofinansowanie z EFRR wynosiło 281 336 euro. Partnerem wiodącym było miasto Jelenia Góra, któremu przypadła dotacja w wysokości 258 811 euro, a partnerem projektu miasto Turnov, które otrzymało 22 525 euro [Urząd Marszałkowski...].

Inicjatywa zakładała: „wykonanie remontu wieży widokowej na Wzgórzu Krzywoustego w Jeleniej Górze wraz z jej oświetleniem i małą architekturą w celu udostępnienia jej zwiedzającym, wykonanie i umieszczenie na wieżach widokowych w Jeleniej Górze i w Turnovie makiet przedstawiających panoramy widokowe, jakie można obejrzeć ze szczytów tych wież, wydanie ilustrowanej czterojęzycznej publikacji – przewodnika po wieżach widokowych pogranicza, utworzenie czterojęzycznej strony internetowej nowo powstałego produktu turystycznego oraz zorganizowanie wspólnej, plenerowej imprezy kulturalnej w Turnovie” [Szlakiem wież widokowych...].

Cele tego zamierzenia sfinalizował wspólny personel, który tworzyli zarówno obywatele polscy, jak i czescy. Do ich obowiązków należało przygotowanie w ścisłej współpracy harmonogramu oraz realizacji inicjatywy. W kwestii finansowania każda ze stron wносиła wkład proporcjonalny do wykonywanych przez siebie działań w przedsięwzięciu. Brano pod uwagę zarówno budżet projektu, jak i budżet danej jednostki [Urząd Marszałkowski...]. Dokumentację budowlaną dotyczącą remontu Wieży Krzywoustego opracowała pracownia projektowa Rea Design Sp. z o. o. z Wrocławia, a dokładniej Magdalena Wankowska w 2008 r. [Archiwum Zakładowe... 2008a], a w grudniu tego roku uzyskano pozwolenie na jego wykonanie [Szlakiem wież...]. Rozwiązania projektowe zakładały, że układ funkcjonalny nie ulegnie zmianie, nadal będzie to wieża widokowa z tarasem widokowym, bryła budynku i jego wnętrze nie zostaną zmienione, jedynie pojawi się iluminacja, na tarasie balustrada będzie wymieniona, a elewacja wewnętrzna odczyszczona, balustradę klatki schodowej podniesie dodatkowy pochwyty, a w licu elewacji ceglanej zostanie zainstalowane oświetlenie [Archiwum Zakładowe... 2008a].

Pierwszym założeniem inicjatywy było dokonanie remontu Wieży Krzywoustego w Jeleniej Górze. Zaczęto od opracowania w 2008 r. dokumentacji budowlanej oraz uzyskania pozwoleń dotyczących odnowienia obiektu. Następnie w 2009 r. przystąpiono do przeprowadzenia przetargu, który został wygrany przez Konsorcjum: Zakład Wielobranżowy „SZMUSZ” oraz Zakład Konserwacji Zabytków „BELLE ARTI”. Jego treść dotyczyła m.in. „skucia istniejących tynków z pozostawieniem detalu sztukatorskiego na słupach tarasu, naprawa murów (spękań i ubytków), odczyszczenia i konserwacji elewacji kamiennej murów zewnętrznych i detalu kartuszu nad wejściem z uzupełnieniem braków kamienia i spoin, odczyszczenia i konserwacji schodów kamiennych przed wejściem – uzupełnienia brakujących fragmentów, wykonania nowych tynków elewacyjnych, malowania elewacji, wykonania nowego pokrycia dachu i obróbek blacharskich, odczyszczenia elewacji ceglanej wewnątrz budynku, odczyszczenia biegów schodów, wykonania nowej posadzki na poziomie wejścia, uzupełnienia brakujących fragmentów stopni i spoczników schodów, wykonania nowych stopni na wzór istniejących, wzmocnienia płyty tarasu, wzmocnienia i uzupełnienia słupów i słupków na tarasie, impregnacji więźby dachowej [...]” [Przetargi.edu.pl, 2009]. Obydwie firmy wywiązały się z treści umowy, a budowla została oddana do użytku publicznego w 2010 roku. Obok wieży zainstalowano również latarnie oraz postawiono ławki i kosze na śmieci.

Przy obu wieżach umieszczono tablice, które ukazują panoramę widoczną z ich szczytów. Ich opis uwzględnia także historię danego obiektu w czterech językach: polskim, czeskim, niemieckim i angielskim. Wydano również publikację w postaci przewodnika, który nosi nazwę podobną do hasła projektu: „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego. Jelenia Góra i okolice, Czeski Raj”. Liczy on 54 strony, opisuje historię 14 wież znajdujących się zarówno w Polsce, jak i w Czechach, a także szlaki, zarówno piesze, jak i rowerowe, którymi turysta może się sugerować przy wyborze trasy zwiedzania [Urząd Miasta... 2010]. Powstała także

strona internetowa: <http://www.wiezepogranicza.com>. Można dzięki niej uzyskać informację odnośnie do przebiegu części projektu dotyczącej remontu Wieży Krzywoustego, obejrzeć bogatą galerię zdjęć wież widokowych wraz z krótką historią każdego obiektu oraz opisem szlaków pieszych w rejonie tych budowli. Strona została stworzona w czterech językach: angielskim, czeskim, niemieckim i polskim.

Ostatnim celem była organizacja wspólnego wydarzenia kulturalnego w Turnovie. Impreza odbyła się w dniach 3-4.06.2010 r. i nosiła nazwę „Magické kameny Rudolfa II”. Podczas jej trwania swoje rzemiosło zaprezentowali jubilerzy pochodzący z Czech i z Polski. Wydarzenie miało także charakter historyczny, wystąpiły bowiem grupy zajmujące się rekonstrukcją, które uświetniły obchody m.in. pokazami szermierki, tańca i muzyki dawnej.

3. Wieża Krzywoustego – walory historyczne oraz turystyczne

Najtrudniejszym i najdroższym etapem tej inicjatywy był remont wieży. Nie da się ukryć, iż to działanie najmocniej wpisywało się w podniesienie konkurencyjności rejonu, choćby przez podniesienie walorów turystycznych Jeleniej Góry. Obiekt znajduje się na Wzgórzu Krzywoustego, niedaleko zbiegu dwóch rzek – Bobru i Kamiennej. Miejsce jest interesujące pod względem historycznym, gdyż prowadzone w latach 1958-1959 badania archeologiczne wykazały, iż mogło występować tam wczesnośredniowieczne osadnictwo [Kwaśny (red.) 1989, s. 24-25]. Wieża, mierząca 33 m, zbudowana na planie elipsy wpisanej w prostokąt o wymiarach $9,1 \times 7,6$ m [Archiwum Zakładowe... 2008b], powstała w 1911 r. według projektu jeleniogórskiego architekta Ch. Schmidta oraz dzięki firmie budowlanej Paul Conrad & Co. także z Jeleniej Góry [Łaborewicz 1998, s. 38]. Pierwotnie nazywała się wieżą Wilhelma lub cesarską, z racji tego, iż dedykowana była pamięci dwóch pierwszych cesarzy i zjednoczeniu Niemiec, a jej budowa związana była z obchodami 800-lecia miasta. Opłata za wstęp na szczyt budynku wynosiła 10 fenigów, a dodatkowo u jej stóp funkcjonowała restauracja [Staffa (red.) 1999, s. 504]. Swoją obecną nazwę wzgórze otrzymało w 1945 r. wraz z osiedlaniem się na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej Polaków, przez których wieża zaczęła być nazywana potocznie „grzybkiem” z powodu charakterystycznego kształtu dachu. Zabytek przetrwał okres powojenny, w przeciwieństwie do restauracji, która prawdopodobnie spłonęła w pożarze wywołanym przez uderzenie pioruna [Łaborewicz 1998, s. 38]. Obiekt z czasem stał się ciekawą atrakcją turystyczną nie tylko z powodu możliwości oglądania przepięknej panoramy z jego szczytu, ale także położenia w pobliżu szlaku pieszego i rowerowego, prowadzącego przez Perłę Zachodu do Wieży Książęcej (zwanej także Rycerską) w Siedlęcinie, słynącej ze średniowiecznych malowideł ściennych, przedstawiających legendę o rycerzu króla Artura – sir Lancelocie z Jeziora. „Grzybek” przechodził już remont – w latach dziewięćdziesiątych XX wieku wykonano przede wszystkim nowe pokrycie dachowe [Archiwum Zakładowe... 2008b], kra-

wędz płyty tarasu wraz z wierzchnią warstwą betonową na całej jego powierzchni, a także uzupełniono braki w stolarnie okiennej [Archiwum Zakładowe...1998]. Ciekawostką jest fakt, że obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków.

4. Skutki i rezultaty projektu

Przez kilkanaście miesięcy wydawało się, iż projekt zakończył się pełnym sukcesem, jego cele zostały osiągnięte w czasie, który przewidywał harmonogram, a główne założenie, jakim był remont wieży, cieszył mieszkańców i turystów ze względu na możliwość bezpłatnego wstępu do budynku, podziwiania z jego szczytu pięknej panoramy miasta i gór przy jednoczesnym podniesieniu walorów estetycznych często uczęszczanego szlaku dla pieszych i rowerów prowadzącego z Jeleniej Góry do Siedłęcina. Ciekawa lokalizacja wieży ma niestety także negatywne strony. „Grzybek” stoi na uboczu, przy drodze, która w godzinach wieczornych nie jest często uczęszczana. W swojej historii istnienia wieża była kilkakrotnie dewastowana. Już w 1913 r., według zapisów w aktach miasta, grupa młodych ludzi „zanieczyściła” jej wnętrze. Dlatego też do czasu II wojny światowej nadzór nad nią sprawował właściciel położonej niedaleko restauracji. Po osiedleniu się Polaków dozór nie był stały – w 1958 r. opiekował się nią komitet jubileuszowy 850-lecia Jeleniej Góry, który jednak nie zapobiegł do końca niszczeniu ścian oraz otaczających zabytek drzew dokonywanych przez młodzież. W latach siedemdziesiątych XX wieku wieża była pod stałym nadzorem opiekuna, który najprawdopodobniej był zatrudniony przez tutejszy oddział PTTK, ale w kolejnym dziesięcioleciu obiekt znów nawiedzili wandalę i złodzieje, którzy ukradli sporą część blachy pokrywającej dach, co przyczyniło się do zalania budynku [Łaborewicz 1998, s. 39]. W latach dziewięćdziesiątych, jak już wyżej wspomniano, dokonano remontu budowli. Jednak te doświadczenia nie do końca przełożyły się na dokładne zaplanowanie projektu. Obiekt w 2012 r. został zniszczony. Zanedbano kwestię opieki nad wieżą – w poprzednich latach budowlą i jej okolicą opiekowała się Spółdzielnia Socjalna Patron, korzystająca z usług podopiecznych Stowarzyszenia im. św. Brata Alberta. Obiekt był zamknięty na noc, ale po wygaśnięciu umowy ze spółdzielnią zabrakło osób zajmujących się jego dozorem. Ten fakt przyciągnął chuliganów, którzy zamalowali wnętrze wieży oraz mur znajdujący się obok niej sprayami, wybili okno, ukradli parę elementów wyposażenia, połamali kilka latarni oraz ławki [Kto zaopiekuje się Grzybkiem? 2012]. Ponadto przez długi czas w budynku zalegały śmieci, potłuczone butelki oraz ptasie odchody. Władze miasta postanowiły w 2013 r. ogłosić przetarg na naprawę tych szkód oraz zamontowanie systemów odstrasżających zwierzęta zanieczyszczające wieżę, ale musiały się z niego wycofać ze względu na zbyt wysokie koszty podane przez firmy biorących w nim udział [BIP Jelenia Góra 2013]. Teren Wzgórza Krzywoustego ponadto został włączony do zadania „Monitoring Rejonów Turystycznych Miasta Jelenia Góra II etap” [Gierak 2013]. Ostatnio system monitoringu okazał się dość skuteczny, gdyż zarejestrował pseudograficyarzy podczas niszczenia

ścian wewnętrznych obiektu, dzięki czemu dalsze akty dewastacji przerwała interwencja straży miejskiej [Sowiński 2015]. W 2014 roku pojawił się ze strony rady miejskiej pomysł na wydzierżawienie gruntu, najlepiej pod inwestycję związaną z branżą restauratorską. Póki co nie znalazł się inwestor. Możliwe, iż powodem są wysokie koszty ponownego remontu wraz ze stworzeniem całej infrastruktury umożliwiającej prowadzenie restauracji, a także problem ochrony obiektu w godzinach nocnych [*Restauracja pod Grzybkiem?* 2014]. Ochronę zabytku władze miasta musiały rozwiązać na razie, podejmując decyzję o zamykaniu budynku dla zwiedzających na okres zimy.

5. Zakończenie

Przykład realizacji projektu „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” ukazuje problem niewystarczającej analizy przez pomysłodawców problemów i zagrożeń związanych z trwaniem skutków inicjatywy. Sam remont został przeprowadzony bardzo szybko, niekoniecznie dokładnie, na co wskazuje choćby łatwość w wyłamaniu latarni otaczających obiekt. Nie przemyślano kwestii późniejszej opieki nad wieżą oraz ochrony nie tylko przed ludźmi, ale także przed dzikimi zwierzętami, które zanieczyszczają budynek. Ten przypadek powinien być przykładem na to, jak ważne jest dokładne rozeznanie w ryzyku, które pociąga za sobą wykonanie tego typu przedsięwzięcia oraz dokonanie planu, jak mu przeciwdziałać. Liczą się bowiem nie tylko dobry pomysł i realizacja projektu, ale także maksymalne przewidywanie jego skutków i możliwości utrzymania pozytywnych rezultatów.

Literatura

- Archiwum Zakładowe Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Jeleniej Górze, 1998, *Projekt techniczny na remont wieży widokowej*, Jelenia Góra, A/A – 2343.
- Archiwum Zakładowe Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Jeleniej Górze, 2008a, *Dokumentacja konserwatorska, Wzgórze Krzywoustego, Projekt prac remontowych wieży widokowej, tzw. Grzybka*, Jelenia Góra, A/ZN-612.
- Archiwum Zakładowe Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Jeleniej Górze, 2008b, *Karta ewidencyjna zabytku*, Jelenia Góra.
- BIP Jelenia Góra, 2013, *Zapytanie ofertowe dotyczące zadania pn.: „Wieża widokowa na Wzgórz Krzywoustego w Jeleniej Górze – roboty zabezpieczające wieżę”*, <http://bip.um-jeleniagora.dolny-slask.pl/dokument.php?iddok=10861&dstr=1&txt=wie%C5%BCa%20widokowa> (dostęp: 12.06.2015).
- Euroregion Polska-Czechy, *O programie POWT Cz-Pl*, <http://www.euroregions.org/pl/index/o-programie-powt-cz-pl/10.html> (dostęp: 10.06.2014).
- Gierak A., 2013, *Monitoring Jelenia Góra: Przybędzie 50 nowych kamer. Zobacz gdzie*, Nasze Miasto, 26 lipca, <http://jeleniagora.naszemiasto.pl/artukul/monitoring-jelenia-gora-przybedzie-50-nowych-kamer-zobacz,1945385,art,t,id,tm.html> (dostęp: 12.06.2015).
- Kwaśny Z. (red.), 1989, *Jelenia Góra. Zarys rozwoju miasta*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo, Wrocław.

- Kto zaopiekuje się Grzybkiem?*, 2012, Nowiny Jeleniogórskie24.pl, 19 kwietnia, <http://www.nj24.pl/article/kto-zaopiekuje-si%C4%99-%E2%80%9Egrzybkiem%E2%80%9D>, (dostęp: 12.06.2015).
- Łabowicz I., 1998, *Historia wzgórza Bolesława Krzywoustego (Hausberg) w Jeleniej Górze od połowy XV w. do dnia dzisiejszego*, Rocznik jeleniogórski, t. 30, s. 29-40.
- Przetargi.edu.pl, 2009, *Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego - Remont Wieży Widokowej na Wzgórzu Krzywoustego w Jeleniej Górze*, http://www.przetargi.edu.pl/przetarg/szlakiem_wiez_widokowych/91868 (dostęp: 10.06.2015).
- Restauracja pod Grzybkiem?*, 2014, Nowiny Jeleniogórskie24.pl, 16 kwietnia, <http://www.nj24.pl/article/restauracja-pod-grzybkiem> (dostęp: 12.06.2015).
- Sowiński P., 2015, *Grafficiarze na odremontowanej wieży widokowej*, 12 czerwca, <http://www.prw.pl/articles/view/43172/Grafficiarze-na-odremontowanej-wiezy-widokowej-WIDEO> (dostęp: 15.06.2015).
- Staffa M. (red.), 1999, *Kotlina jeleniogórska*, Wydawnictwo I-BiS, Wrocław.
- Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego, 2010, <http://www.wiezepogranicza.com/web/client/index.html> (dostęp: 10.06.2014).
- Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego*, http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/EWT/Czechy/DOKUMENTY/DOKUMENTY_PROGRAMOWE/karta_2_2_27.pdf (dostęp: 10.06.2014).
- Urząd Miasta Jelenia Góra, 2010, *Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego. Przewodnik*, Vento Studio Jacek Gajda, Jelenia Góra.